

Programma Erfgoed gemeente Barendrecht: beleven, benutten en behouden

Het college van burgemeester en wethouders van Gemeente Barendrecht

gelezen de tekstinhoud van "Programma Erfgoed gemeente Barendrecht: Beleven, Benutten en Behouden"
d.d. 13 mei 2025

Gelet op:

- de Erfgoedwet;
- de Omgevingswet.

Overwegende dat:

- een zorgvuldige omgang met erfgoed in het dynamische werelddorp Barendrecht, het nieuwe instrumentarium van de Omgevingswet en de brede betekenis van erfgoed vragen om een herziening van het erfgoedbeleid;
- de raad heeft besloten:
 - De delen van Programma Erfgoed gemeente Barendrecht: Beleven, Benutten en Behouden die visievormend zijn (paragrafen 4.8, 5.11, 6.11, 8.2, 8.3, 8.4) vast te stellen als afwegingskader voor de nog op te stellen omgevingsvisie op het gebied van erfgoed;
 - Voor de uitvoeringsparagraaf maatregelen erfgoed (paragraaf 8.6) in 2025 € 30.000, in 2026 € 25.000, in 2027 € 45.000 en 2028 € 10.000 beschikbaar te stellen en dit te verwerken in de tussenrapportage 2025 en de begroting 2026.

Besluit;

Artikel I

Het "Programma Erfgoed gemeente Barendrecht: Beleven, Benutten en Behouden" zoals opgenomen in Bijlage A vast te stellen.

Artikel II

Dit besluit treedt in werking op 25-07-2025

Aldus vastgesteld in de vergadering van het college van burgemeester en wethouders van de Gemeente Barendrecht, van 13 mei 2025

de secretaris

L. van Zanten MSc

de burgemeester

drs. R.E. Schneider

Bijlage A Bijlage bij artikel I

Programma Erfgoed gemeente Barendrecht: Beleven, Benutten en Behouden

1 Voorwoord

1.1 Voorwoord

Het is een rijkdom om erfgoed van honderden jaren geleden dagelijks om ons heen te zien en te benutten in de huidige tijd. Erfgoed inspireert bij ontwikkelingen en geeft identiteit en kwaliteit aan de leefomgeving. Erfgoed heeft aantoonbare waarde voor de samenleving en het voegt, als je het goed benut, waarde toe aan andere beleidsvelden.

Maar ons erfgoed is veel meer dan alleen maar 'mooi'. Mensen ontleen een belangrijk gevoel van identiteit aan gebouwen en objecten uit het verleden. Erfgoed kan ook een gevoel van trots oproepen bij inwoners van ons 'werelddorp' Barendrecht. Trots op een gemeenschappelijk verleden en trots op de historische omgeving die daarvan getuigt draagt bij aan een wij-denken. Meer begrip van het verhaal daarachter zorgt voor een bewustere omgang met ons erfgoed en met de omgeving. Erfgoed geeft identiteit. Die herkenbaarheid en eigenheid is aantrekkelijk voor bezoekers en toekomstige bewoners. Erfgoed verbindt en heeft daarmee een belangrijke sociale betekenis.

Kennis over het verleden kan helpen richting en vorm te geven aan de toekomst. Daarom moeten we die kennis vastleggen, beschikbaar maken en niet verloren laten gaan. Ons erfgoed moeten we behouden voor de toekomst zodat generaties na ons met nieuwe technieken en nieuwe inzichten er ook van kunnen leren. Onze omgeving is aan verandering onderhevig. Het behoud van erfgoed zorgt voor een zekere mate van herkenbaarheid en houvast.

1.2 Het verdrag van Faro

Het Verdrag van Faro (titel: De Waarde van Cultureel Erfgoed voor de Samenleving) is een Europees kaderverdrag waarbij niet het cultureel erfgoed zelf, maar de mens en de samenleving in hun relatie met erfgoed centraal staan. In april 2023 is het Verdrag van Faro door 24 EU-lidstaten bekrachtigd. Het Verdrag van Faro stelt de vraag 'wat is de waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving?' met de achterliggende vragen 'waarom bewaren we erfgoed, voor wie en hoe is iedereen betrokken?'

Met het opstellen van deze erfgoedvisie beoogt Barendrecht in de geest van het verdrag van Faro te handelen en erfgoed in dienst te stellen van de Barendrechtse samenleving. Daarom hebben wij inwoners zoveel mogelijk betrokken. In de aanloop naar het opstellen van deze erfgoedvisie is via een enquête aan de inwoners aan Barendrecht gevraagd welke waarde zij hechten aan erfgoed en wat zij daaronder verstaan. Ook hebben we met een vragenlijst aan eigenaren van historische panden inzicht gekregen waar hun wensen en behoeften liggen. De erfgoed sessies met betrokken inwoners leverden op dat erfgoed leeft in Barendrecht, maar ook dat erfgoed duidelijk meer is dan alleen monumentale gebouwen. Een mooi inzicht waar wij graag mee aan de slag gaan!

Barendrecht zet met deze erfgoedvisie in op behoud en versterking van haar culturele identiteit. Laten we ons daarom gezamenlijk inzetten voor al het erfgoed wat daaraan ten grondslag ligt!

Dirk Vermaat

wethouder Erfgoed

2 Inleiding

2.1 Inleiding

Erfgoed en cultuurhistorie worden vaak in één adem genoemd. Cultuurhistorie betekent letterlijk beschavingsgeschiedenis. Het is de geschiedenis van alles wat door de mens gemaakt is en niet op natuurlijke wijze is ontstaan. Het gaat om het onroerend deel van ons erfgoed zoals het bodemarchief (archeologie), de sporen van het menselijk handelen in het landschap (historische geografie) en de gebouwde omgeving (bouw-kunsthistorie). Als wij spreken over erfgoed dan gaat het vooral om dit onroerende erfgoed, zoals monumenten, landschappen en archeologische locaties. Maar als beschaving laten wij ook roerende zaken na aan toekomstige generaties. Voorbeelden hiervan zijn schilderijen, voertuigen, documenten, archiefstukken en foto's.

Er zijn dus veel materiële zaken die een zichtbaar spoor vormen in onze beschavingsgeschiedenis. Er is ook erfgoed dat niet zichtbaar is zoals gebruiken, tradities, kunstuitingen of een taal. Dat heet immaterieel erfgoed. Het onderscheidt zich van materieel erfgoed doordat het dynamisch is en mee verandert in de tijd. Dit beleidsplan gaat vooral over het onroerend- en informatief erfgoed van Barendrecht.

2.2 Aanleiding voor nieuw beleid

erfgoed blijft, maar het erfgoedbeleid is aan verandering toe. Het huidige erfgoedbeleid is versnipperd en niet meer voldoende actueel gelet op de opgaven voor de gemeente, het veranderend instrumentarium van de Omgevingswet en de veranderende rol van erfgoed in de samenleving. Een integrale omgevingsgerichte aanpak ontbreekt en erfgoed (gebouwd erfgoed en archeologie) wordt door eigenaren en projectontwikkelaars soms gezien als hindermacht bij ontwikkelingen.

Erfgoed staat niet op zichzelf en heeft een veranderende en steeds bredere rol. In de Omgevingswet heeft erfgoed een plek gekregen als integraal onderdeel van de (fysieke) leefomgeving. Een zorgvuldige omgang met erfgoed in een dynamisch werelddorp, het nieuwe instrumentarium van de Omgevingswet en de brede betekenis van erfgoed vragen om een herziening van het erfgoedbeleid.

Figuur 1: soorten cultureel erfgoed

Barendrecht neemt deel aan een tweejaarlijkse monitor erfgoed van de rijksoverheid. De uitkomsten van die monitor laten een consistent beeld zien. Barendrecht voldoet aan de wettelijk minimale vereisten. De basis is goed op orde. Er zijn regels, en de processen en kennis en kunde die met de naleving van de regels te maken heeft zijn goed georganiseerd. Er is alleen meer nodig dan regels en het nazien daarop. Een eigentijdse echt Barendrechtse visie op erfgoed geeft meer richting aan ander gemeentelijk beleid en regelgeving. De gemeente kan daardoor ook

beter uitleggen en aangeven waarom belang wordt gehecht aan het behoud van erfgoed. De (toekomstige) eigenaren van monumenten weten dan ook beter wat zij kunnen verwachten van de gemeente maar ook wat hun rol is in het behoud van het Barendrechts erfgoed.

2.3 Uitgangspunten en beleidskaders

De erfgoedverordening van 2016 en de nota archeologie uit 2009 regelen nu de bescherming van en omgang met het Barendrechts erfgoed. Hoe wij daar in Barendrecht mee om willen gaan en wat voor ruimtelijke kwaliteit er nagestreefd wordt komt terug in andere beleidsstukken zoals de Dijkenvisie, Beeldkwaliteitsplan Oude Dorpskern, Kwaliteitsrichtlijn beschermd dorpsgezicht 1e Barendrechtseweg, Barendrechts Buitenboek en de Kerkenvisie.

2.4 Proces en participatie

Om een breed gedragen beleidsstuk op te stellen is het van belang een goed beeld te hebben van het gevoel wat inwoners bij het erfgoed van Barendrecht hebben. Als we het hebben over het erfgoed van Barendrecht, wat zeggen zij daar dan over? Monumenteigenaren wonen of werken in ons erfgoed en voelen zich verantwoordelijk voor het in stand houden ervan. Het is belangrijk om te weten hoe de rentmeesters van ons gebouwde erfgoed denken over de rol die zij hebben. Om ook de integraliteit van het erfgoedbeleid te borgen zijn er gesprekken gevoerd met alle beleidsvelden die raakvlakken hebben met erfgoed.

De inhoud van deze nota heeft zich stapsgewijs ontwikkeld. Elke stap gaf weer inhoud en richting aan de rest van het proces en de analyse.

- Gesprekken met professionals van alle beleidsvelden met raakvlakken (jan-maart 2023)
- Erfgoedenquête onder inwoners van Barendrecht (maart 2023)
- Enquête onder eigenaren van monumenten en historische panden (april 2023)
- Erfgoedsessies met panel van stakeholders (inwoners, monumenteigenaren, Historische Vereniging Barendrecht, Vereniging Dorpskern Oud-Barendrecht, Dorpskerk (juli-september 2023)

3 Dit is de geschiedenis van Barendrecht!

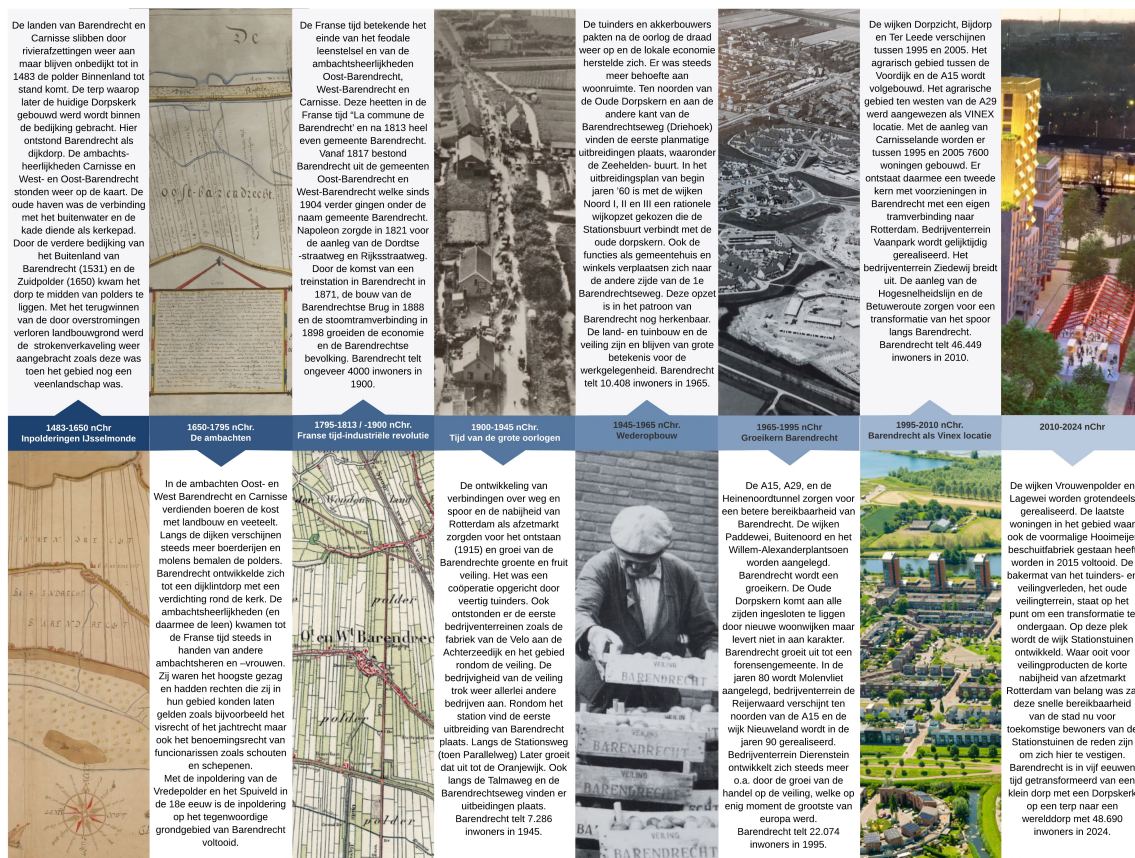
Erfgoed is de nalatenschap van een generatie aan de daaropvolgende generaties. De mens heeft zijn omgeving naar zijn hand gezet om er van te leven en om er een bestaan op te bouwen. De manier waarop dit gedaan werd is steeds aan veranderingen onderhevig geweest. Iedere generatie leert van de vorige en de voortdurende ontwikkeling van kennis en technologie zorgt ervoor dat hetgeen zij achterlaten als bewijs/resultaat van hun bestaan er ook steeds anders uitziet. Landschappen veranderen geleidelijk of verdwijnen en het gebouwde erfgoed neemt steeds andere vormen aan door noodzaak of onder invloed van modetrends. Om het erfgoed van nu te begrijpen wordt hier uiteengezet hoe de bewonings- en ontstaansgeschiedenis van Barendrecht er op hoofdlijnen uitziet.

Dat we zoveel weten over de bewonings- en ontstaansgeschiedenis van Barendrecht is het gevolg van archeologisch onderzoek. Veel van wat we nu weten is het resultaat van archeologisch onderzoek van de afgelopen 30 jaar door BOOR (Bureau Oudheidkundig Onderzoek Rotterdam). Juist de groei van Barendrecht als gevolg van de aanwijzing als Vinex locatie heeft geleid tot een enorme verrijking van de kennis over de geschiedenis van Barendrecht. Archeologie is dus een belangrijke bron voor reconstructie van ons verleden. Dat we zoveel kunnen vertellen over de ontwikkeling van Barendrecht komt doordat er veel documenten en andere archiefstukken zijn bewaard. Dit bewaren doen we in ons eigen archief en dat van het stadsarchief Rotterdam. Maar ook de historische vereniging van Barendrecht verzamelt, bewaart en ontsluit informatie over de geschiedenis van Barendrecht en haar inwoners.

Figuur 2: De ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van Barendrecht tot 1483.

Figuur 3: De ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van Barendrecht vanaf 1483 tot heden.

4 Erfgoed beleven

4.1 Inleiding

Een leefomgeving waarin erfgoed een onderdeel is wordt door veel mensen als positief ervaren. Het is van betekenis voor de leefbaarheid van Barendrecht want het verhoogt de ervaren kwaliteit van deze omgeving. Het zorgt voor een gedeeld gevoel van identiteit en is dus van groot sociaal belang. Het is daarom belangrijk om vast te stellen wat als erfgoed wordt ervaren door inwoners, hoe we als gemeente tegen dat erfgoed aankijken, en hoe we dat erfgoed goed voor het voetlicht brengen.

4.2 De waardering van erfgoed

Inwoners vinden (desgevraagd in een enquête van maart 2023) dat monumenten positief bijdragen aan de uitstraling en identiteit van Barendrecht. Ongeveer 90% van de 260 respondenten denkt daar zo over. De betrokkenheid bij dat erfgoed werd voornamelijk door bewoners van de wijken Centrum, Oranjewijk, Buitenoord en Nieuweland geuit.

Top 10 Welke plekken moeten we behouden voor toekomstige generaties?

1. Oude Dorpskern: 25% van de antwoorden
2. Watertoren: 18% van de antwoorden
3. Oude dorpskerk: 11% van de antwoorden
4. Boerderijen: 10% van de antwoorden

boerderijen langs de dijklinten. De historische fabrieksterreinen zoals de Velo en de veiling. Alsmede het ensemble van de voormalige Barendrechtse brug met brugwachtershuizen, bruggenhoofd en het monument.

Erfgoedthema 2: Barendrecht ingericht

Barendrecht heeft een oude structuur maar er zijn ook nieuwe structuren bij gekomen. Zo zijn de dijken met lintbebouwing zoals de middeldijk en voordijk (oost-west) en de wegen zoals de Barendrechtse- en Carnisseweg (noord-zuid) van oudsher al structuurdragers van het gecultiveerde landschap. Daar is later een nieuwere structuur aan toegevoegd door aanleg van de wegen A15 en A29. Waar ooit de Barendrechtseweg de scheiding vormde tussen West- en Oost Barendrecht zo vervult de A29 nu deze (ongewenste) rol. Stedenbouwkundig is er ook een duidelijke structuur zichtbaar. Er is een verdeling in wijken met een sterke en herkenbare stedenbouwkundige identiteit qua aanzicht en opbouw.

Erfgoedthema 3: Groen en blauw Barendrecht

Duidelijk herkenbare blauwe historisch elementen zijn de Koedood aan de Westkant van Barendrecht (hoewel de oorspronkelijke loop van het riviertje verlegd is) en het Waaltje aan de oostkant van Barendrecht. Groene cultuurhistorie vinden we in de Carnisse Grienden, waar de knotwilg percelen herinneren aan de griendcultuur. Het park Buitenoord is er pas sinds de jaren 70 maar begint na 50 jaar echt een eigen identiteit als oud dorpspark te ontwikkelen. De Gaatkensplas herbergt (onder de oppervlakte) restanten uit de Nieuwe Steentijd.

De oude maas zone, het voormalige veerhuis, de voormalige oude haven van Barendrecht en de watergang de oude haven zijn nog herkenbaar in het landschap. De oude haven is van groot cultuurhistorisch belang want er liep een kerkpad langs deze watergang helemaal naar de oude dorpskern.

Erfgoedthema 4: Gevoel van Barendrecht

Het gevoel van Barendrecht ontstaat op plekken en in situaties waar er een sterk gevoel van eenheid en betrokkenheid ervaren wordt. En op plekken waar mensen graag komen. Denk aan het verenigingsleven waar verschillende generaties lid zijn

en samenkomen. Maar ook de Barendrechtse bedrijven die al van oudsher in Barendrecht gevestigd zijn en hun klandizie hier hebben. Zij zijn inmiddels een vertrouwd onderdeel van het dagelijks leven in Barendrecht. Het uitgaansleven van Barendrecht zoals het Schaapje in Smitshoek of de Beuk zijn bekende plekken in Barendrecht die ook bij het gevoel van Barendrecht horen en waar overlevering van generatie op generatie plaatsvindt.

Erfgoedthema 5: Beeldend Barendrecht

Naast veel van de kunstwerken die in Barendrecht staan valt te denken aan de herdenkingsmonumenten zoals de oorlogsmonumenten en de gedenksteen van de watersnoodramp. Ook het monument van de Barendrechtse brug valt hier onder.

Erfgoedthema 6: Geheugen van Barendrecht

Dit omvat vooral de bewonings- en ontstaansgeschiedenis van Barendrecht (de ambachten oost- west Barendrecht en Carnisse, verdwenen dijk van de Riederwaard, het eiland Den Ouden Dijk) en de historie van de verbindingen, bedrijven, bestuur, personen en verenigingen. Het gaat hier dus over ons informatief erfgoed, ons archief. Waarbij ook de archeologie een belangrijke rol heeft. Het is letterlijk en figuurlijk het bodemarchief wat ons veel vertelt (en nog kan vertellen) over onze ontstaansgeschiedenis.

4.4 Bredere kijk op erfgoed

Traditioneel wordt er vaak gedacht aan gebouwde monumenten als we aan erfgoed denken. Maar de erfgoed sessies en de enquêtes laten een veel gevarieerder beeld zien. Dit is in lijn met de faro gedachte: Niet het bestaande, gedefinieerde erfgoed is het vertrekpunt, maar wat mensen zien als erfgoed. Voor het erfgoedveld kan dit betekenen dat het moet leren omgaan met verschillende perspectieven op erfgoed, de roep om inclusiviteit, een dynamischer erfgoedbegrip, integraliteit (i.p.v. verschillende erfgoed domeinen), een grotere rol voor erfgoed als drager van verhalen, geschiedenis en identiteit, en mondelinge geschiedenis (oral history) als zelfstandig erfgoed.

In de loop van de geschiedenis is de manier waarop wij tegen erfgoed aankijken behoorlijk veranderd. Het woord monument wordt al sinds de 17e eeuw gebruikt en is afgeleid van het Latijnse woord *monumentum*, wat “dat wat herinnert” betekent. Monumenten zoals een standbeeld, een kunstwerk of een gedenksteen werden neergezet om iets te herdenken of een gebeurtenis te markeren. Sinds de jaren 20 van de vorige eeuw werden ook gebouwen als monument aangeduid omdat het een herinnering was aan de bouwkunst van een bepaalde periode. Het begrip monument heeft dus in de loop van tijd een andere, bredere betekenis gekregen en datzelfde kan gezegd worden over het hedendaagse erfgoed. In de loop van de 20e eeuw hebben we het als we over erfgoed praten vooral over monumenten, maar met de huidige erfgoedverordening van Barendrecht kunnen naast gebouwen, ook archeologische vindplaatsen, stad- en dorpsgezichten, historische objecten of zelfs landschappen beschermd worden. In Barendrecht worden er nu overigens alleen gebouwen, dorpsgezichten en archeologische vindplaatsen beschermd met de verordening. Den erfgoedessie bevestigen het beeld dat het begrip erfgoed steeds aan verandering onderhevig is en blijft. Het lijkt mee te veranderen door een veranderende samenleving of veranderende omstandigheden en ontwikkelingen in die samenleving.

4.5 Bredere beleving erfgoed betekent ook breder interpreteren

erfgoedessies naar voren dat ook onze herinneringsmonumenten een belangrijke rol in de samenleving spelen. Het is een drager van herinneringen, we identificeren onszelf ermee en het zijn belangrijke dragers van onze culturele identiteit. Ze zijn maatschappelijk zeer verankerd in de Barendrechtse samenleving. Behalve gebouwen noemen we momenteel ook oude bomen ‘monumentaal’. Een boom is een typisch element dat ook een duidelijke functie heeft als drager van herinneringen, en is vaak onderdeel van de groene omlijsting van ons gebouwde erfgoed. Bomen zijn ook beeldbepalend voor de historische dijklinten in Barendrecht.

4.6 Hoe wordt het erfgoed van de toekomst beleefd?

De waardering en perceptie van erfgoed lijken een product te zijn van een samenleving die zich ontwikkelt, een product van de tijd. Dit is in lijn met de Faro gedachte: “Niet alleen het bestaande, door experts gedefinieerde erfgoed is het vertrekpunt, maar ook wat mensen zien als erfgoed”. Het kan waardevol zijn om alvast te verkennen wat het erfgoed van de toekomst kan zijn en daar in grote lijnen op voor te sorteren in het ruimtelijk beleid.

4.7 Erfgoededucatie

Een bredere perceptie en waardering van erfgoed in al zijn facetten is belangrijk voor draagvlak. Om dat te realiseren moet de informatie over erfgoed openbaar en goed toegankelijk zijn en blijven. Het toezien op goede archivering van onze geschiedenis is een continu proces en daar moet dus aandacht voor zijn. Want erfgoed gaat leven als je er meer over te weten komt. Inzetten op erfgoededucatie en goede (digitale) toegang tot kennis zal in belangrijke mate bijdragen aan de doelen van dit erfgoedbeleid.

4.8 Ambities voor het beleven van erfgoed

- Stimuleren van de waardering voor en beleving van het Barendrechtse erfgoed in de breedste zin van het woord.
- Het bevorderen van een bredere interpretatie en waardering van het Barendrechtse erfgoed anders dan alleen het gebouwde erfgoed en archeologie. Bijvoorbeeld oorlogsmonumenten, monumentale bomen en objecten die historisch waardevol zijn.
- Stimuleren van kennis over erfgoed bij een brede doelgroep door het actief verzamelen van informatie, het opstellen van documentatie en het ontsluiten ervan op een centrale, logische en vindbare digitale locatie.

4.9 Maatregelen voor het beleven van erfgoed

- Communicatiemiddelen (traditioneel en digitaal) ontwikkelen waarmee erfgoed breed in beeld komt en ervaren kan worden.
- Erfgoedthema's verbinden door ontwikkeling van routes.
- Uitwerken van een plan van aanpak voor erfgoededucatie, bijvoorbeeld een lespakket over erfgoed op scholen.
- Professionaliseren van ons digitaal erfgoed door het opzetten van een digitaal toegankelijk erfgoedportaal en het verbinden van archiefcollecties. Het moet mogelijk zijn om te kunnen participeren door een eigen bijdrage aan dit archief door particulieren en verenigingen mogelijk te maken.
- Digitaliseren van het fotoarchief van de gemeente Barendrecht en het zichtbaar maken van deze collectie in het nieuwe digitale erfgoedportaal.
- Het uitvoeren van een verkenning (inventarisatie) van het erfgoed van de toekomst.

- Inventariseren welke monumenten voorzien zijn van monumentenschildjes. Waar deze ontbreken moeten we deze actief aanbieden. Hiermee werken we aan de zichtbaarheid van ons erfgoed en komen we in gesprek met eigenaren.
- Het organiseren en faciliteren van bijeenkomsten voor mensen die zich in willen zetten voor erfgoed, maar ook om kennis op te doen over trends en ontwikkelingen op het gebied van erfgoed.

Ideeën die naar voren kwamen in de erfgoedssessies voor het thema beleven:

Welke plekken moeten we behouden voor toekomstige generaties?

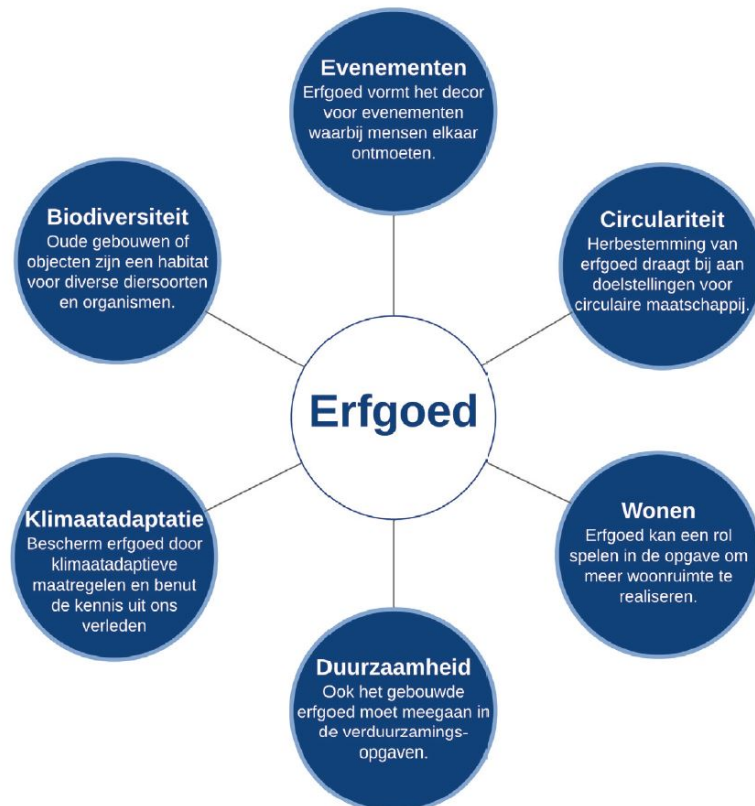
- De inrichting van de oude dorpskern moet verbeterd worden. Dit om de verblijfskwaliteit en daarmee de beleving van de historische kern te versterken.
- Bedenk een manier om de oude (verdwenen) structuren zoals de oude ambachtsgrenzen, tramlijn en oude haven zichtbaar te maken, bijvoorbeeld met paaltjes, tegels of een lichtspoor.
- Maak de cultuurhistorische betekenis van de Carnisse Grienden beter zichtbaar door meer informatievoorziening ter plekke.
- Breng oude dorpstradities weer tot leven (paardenmarkt?) Doormanplein.
- Ontwikkel themaroutes langs alle erfgoedthema's van het Barendrechts erfgoed
- Op plekken waar erfgoed verdwenen is, maar waar wel herinnerd wordt kan openbare kunst ingezet worden.

5 Erfgoed Benutten

5.1 inleiding

Het erfgoed wat behouden of overgebleven is voor de huidige generatie kan ons van nut zijn. Hoe kunnen we erfgoed inzetten bij, gebruiken voor en verbinden aan de actuele opgaven waarvoor Barendrecht aan de lat staat? Erfgoed kan in het krachtenveld van tegenstrijdige belangen juist zorgen voor balans in het speelveld en de gemene deler zijn waardoor samenwerking beter kan slagen.

Figuur 5: Erfgoed als verbindende factor bij actuele opgaven.

Barendrecht kenmerkt zich door een vooruitgangsmentaliteit. Nieuwe ontwikkelingen worden erg gestimuleerd en welkom geheten. Dit ging vroeger vaak ten koste van het erfgoed. Dat erfgoed begint echter

steeds schaarser te worden en we moeten daar anders over gaan denken wil erfgoed nog een kans hebben op overlevering op een volgende generatie. Barendrechts erfgoed kan juist nu een mooie rol spelen als leidraad, als gidselament voor nieuwe ontwikkelingen. Behoud door ontwikkeling. De ontwikkelingsambitie van Barendrecht kan zodanig vormgegeven worden dat de identiteit van Barendrecht behouden blijft en versterkt wordt. Deze erfgoedvisie kan daarbij helpen. Door het Barendrechts erfgoed en DNA duidelijk te verwoorden, de belangrijke punten uit te lichten en een visie te geven op hoe we ermee om kunnen gaan en het in kunnen zetten.

5.2 Faro: Erfgoed midden in de samenleving

Behoud van erfgoed is geen doel op zich, zo stelt het Verdrag van Faro, maar moet ten goede komen aan de samenleving. Cultureel erfgoed maakt onlosmakelijk deel uit van ieders leefomgeving en culturele geschiedenis. Het is die alom zijnde aanwezigheid die maakt dat erfgoed een rol speelt in alle facetten van ons leven en dat we het kunnen inzetten als hulpbron voor een betere samenleving. Die gedachtegang is niet onbekend in Nederland. Denk aan de relatie die de afgelopen decennia vanuit erfgoed is gelegd met ruimtelijke ordening om de kwaliteit van ruimtelijke ontwikkelingen te verbeteren. Het verdrag daagt erfgoedinstellingen en overheden uit om vergelijkbare relaties te leggen met andere thema's, zoals leefbaarheid en wijkverbetering, sociale cohesie, integratie, welzijn, gezondheid, arbeidsparticipatie en bijvoorbeeld openbare orde en veiligheid. Dit is grotendeels nog onbekend terrein.

Erfgoed deal

Een voorbeeld van een initiatief in de faro gedachte is het rijksprogramma Erfgoed Deal. Het ondersteunt aansprekende projecten waarin het behoud en gebruik van erfgoed samengaat met de grote ruimtelijke opgaven van dit moment, zoals klimaatadaptatie, energietransitie, duurzame economie, natuur en landbouw, de woonopgave en mobiliteit.

Figuur 6: Het principe van herbestemming.

5.3 Herbestemming

Een van de eerste dingen waar je aan denkt bij het benutten van ons erfgoed is het geven van een nieuwe functie aan een gebouw; herbestemmen. Herbestemmen is een van de manieren van circulair handelen. Een gebouw wordt hergebruikt en bij voorkeur ook bouwdelen en materialen voor een andere functie in het gebouw of elders. Herbestemming komt vaak aan de orde als de oorspronkelijke gebruiksfunctie niet meer van toepassing is. In Barendrecht is het gebouwde erfgoed wat wij aan ons land- en tuinbouw verleden te danken hebben een goed voorbeeld. Bijvoorbeeld de boerderijen langs de dijken en de oude delen van het veilingterrein met daarop het voormalige veilinggebouw met de oude veilingklok en de

typische loodsen met sheddak (zaagtand). Maar ook andere bouwwerken zoals gemalen, kerken en de watertoren.

Vaak is de vraag (bij monumenten en bij niet-monumenten) wat behouden moet blijven en wat getransformeerd kan worden om uiteindelijk wel een toekomstbestendig gebouw (of verzameling gebouwen) te realiseren. Herbestemmingsopgaven zijn niet altijd transformaties, gebouwen kunnen ook gewoon een nieuwe functie krijgen. Herbestemming is (gedeeltelijk) behoud + (meestal) functieverandering + eventueel (gedeeltelijk) sloop + eventueel (gedeeltelijk) nieuwbouw.

Strategieën met betrekking tot het erfgoed hebben niet uitsluitend te maken met hergebruik van erfgoed, maar ook met het gebruik of de beleving ervan. Daarbij zijn er vier strategieën om het nut van erfgoed bij herbestemmingsopgaven naar voren te brengen:

- als uithangbord om toeristen en nieuwe bewoners te trekken;
- als voedingsbodem om startups en andere pioniers aan te trekken;
- als totempaal om bewoners houvast en identiteit te geven;
- als ontmoetingsplaats om bewoners met elkaar te verbinden.

Aspecten die zich voordoen bij herbestemming:

- De locatie moet goed zijn voor de beoogde nieuwe functie
- Bestemmingsplan moet herbestemming faciliteren
- Het gebouw moet geschikt zijn voor een nieuwe functie
- Het is belangrijk om te weten wat de behoefte van de omgeving is
- Ook niet-monumenten zijn voor herbestemming geschikt
- Gebouwen kunnen onpraktisch zijn om te transformeren (hoogte, isolatie moeilijk, nutsvoorzieningen ontbreken, netto oppervlakte, vervuiling)
- De kosten van transformatie zijn vaak hoog
- Er is een gevoelige balans tussen behoud van cultuurhistorische waarden en aantasting van oorspronkelijke monumentale waarden
- Er is onwetendheid over de bouwweisen die gelden. De regels voor bestaande bouw zijn voor een groot deel van toepassing.
- Het is interessant wanneer herbestemd wordt en tegelijkertijd de gebruiksfunctie behouden blijft = deelbestemming.

5.4 Wonen in herbestemd erfgoed

Barendrecht loopt letterlijk tegen zijn grenzen aan als het gaat om realisatie van woningen. De ruimte om woningbouw te realiseren wordt daarom ook binnen het bestaande bebouwde gebied gezocht. Deze ruimte bevindt zich op plekken waar (economische) bedrijvigheid is verdwenen (of gaat verdwijnen) en waar van oorsprong gebouwd is op ruime percelen, zoals bijvoorbeeld de erven van al dan niet monumentale boerderijen. De boerenerven in Barendrecht zijn in veel gevallen omsloten door woningbouw en ze worden niet meer gebruikt waarvoor ze gebouwd zijn. Deze locaties zijn daarom kansrijk om deels (want een voorhuis van een boerderij is al een woning) te transformeren. Ook worden kavels opgesplitst. Het kantoor van de voormalige Velo-fabriek is nu in gebruik als kantoor voor Velo Beheer B.V.

5.5 Erfgoed en sociaal-maatschappelijke doelen

Gebouwen, landschappen en historische plekken vertellen verhalen en geven betekenis aan de leefomgeving. Door deze in te zetten voor maatschappelijke baten vergroten we die betekenis. We geven het daarmee een zinvolle en daardoor duurzame toekomst. Het geven van een maatschappelijke functie aan een monument is een voorbeeld. Erfgoed kan ook op een andere manier sociale waarde creëren. Uit het verdrag van Faro komt het begrip erfgoedparticipatie aan de orde. Welke betekenis heeft erfgoed voor relaties tussen mensen en in welke mate draagt het bij aan hun welzijn? Deze betekenis kan niet van bovenaf komen, die moet vanuit de inwoners zelf komen. Om erfgoed door te geven aan toekomstige generaties moet je het erfgoed levend houden en dus ook de verhalen blijven vertellen. Denk bijvoorbeeld aan de tradities rondom het herdenken van de Tweede Wereldoorlog.

Het historisch bewustzijn wat gecreëerd wordt door een (oorlogs)monument draagt bij aan een gevoel van (onderlinge) verbondenheid die de sociale cohesie versterkt. Een goed voorbeeld hiervan in Barendrecht is de Rehobôthschool. Leerlingen van groep 7 en 8 krijgen geschiedenisles over de Tweede Wereldoorlog en onderhouden de eregraven op de begraafplaats.

5.6 Duurzaamheid

5.6.1 Inleiding

Monumenten zijn uitgezonderd van de verplichting om een energielabel te hebben. Dat neemt niet weg dat verduurzaming geen rol speelt bij erfgoed. Juist het tegenovergestelde. Verduurzaming van monumenten is niet alleen noodzakelijk om bij te dragen aan de klimaatdoelstellingen, maar het is ook essentieel om het gebruik en daarmee de instandhouding van monumenten, ook bij toenemende energiekosten, in de toekomst aantrekkelijk te houden. Uit de enquête onder eigenaren van monumenten en historische panden is gebleken dat veel eigenaren maatregelen treffen om te isoleren, alternatief te verwarmen of zelf energie op te wekken. Verbeteren van het wooncomfort staat voorop en is ook in het belang van het duurzaam en blijvend gebruik van een monument of historisch pand als woning. De maatregelen die getroffen worden kunnen echter afbreuk doen aan de monumentale waarden en beeldkwaliteit van historische panden. De opgave is een moeilijke: meebewegen met de behoeften van inwoners en de verduurzamingsopgave zoveel mogelijk faciliteren en tegelijkertijd historische waarden zoveel mogelijk beschermen.

Eigenaren van historische panden over duurzaamheid:

- Ruim 80 procent vindt verduurzaming belangrijk
- 25 procent vindt het niet erg als installaties die nodig zijn voor verduurzaming afbreuk doen aan de authentieke uitstraling van hun pand
- Ruim 80 procent vindt behoud van monumentale of historische waarden belangrijk bij verduurzaming en vindt dat de gemeente deskundig advies beschikbaar moet stellen
- Ruim 80% heeft al verduurzaamd waarbij verbetering van het wooncomfort de belangrijkste reden was
- Isoleren en energie besparen hadden de meeste prioriteit. Maatregelen om energie op te wekken en alternatieven om te verwarmen aanzienlijk minder
- Veruit de meeste eigenaren zijn gaan besparen op hun verbruik. Dit gaat voornamelijk gepaard met het isoleren van dak, muur, vloer en ramen.
- Er is behoefte aan informatie over subsidiemogelijkheden, advies en informatie, omdat de opgave om te verduurzamen voor monumenten en historische panden complexer is vanwege bouwkundige aspecten maar ook de regels die voor monumenten gelden.

(resultaten enquête monumenteigenaren en eigenaren historische panden)

5.6.2 Conflict tussen verduurzaming en erfgoed

Je draait aan de duurzaamheidsknop, maar wat moet en kan een monumenteigenaar er mee? Monumenteigenaren zijn gebonden aan andere regels dan mensen die in een reguliere woning wonen. Het aanbrengen van installaties ten behoeve van koelen en/of verwarmen is normaal vergunning vrij. Voor monumenten geldt dat het aangezicht niet aangetast mag worden en dat er geen permanente schade mag ontstaan door aanbrengen van installaties aan bijvoorbeeld muren en daken.

Toch worden veel installaties zonder raadpleging of advies geplaatst, ook op plaatsen waarbij dit koste gaat van de beeldkwaliteit. Isoleren is ook een complexere opgave voor monumenteigenaren. Verhoging van een dak door dakisolatie, dubbel glas en daarmee verandering van de raamprofielen en muurisolatie door hydrofoberen. Het zijn voorbeelden van maatregelen die het aangezicht van een monument aantasten of de monumentale waarden van een pand zelfs permanent kunnen aantasten door verkeerde uitvoering. Regelgeving kan ook gaan conflicteren. Monumentale panden zijn vaak uitgerust met een openhaard. Toekomstige regels over houtstook zouden gebruik van deze praktische 'installatie' verhinderen. Het aanbrengen van mogelijk ontsierende installaties is dan het enige alternatief.

5.6.3 Maak gebruik van de eigenschappen van het monument

Energiezuiniger en comfortabeler wonen in een monument kan ook door gebruik te maken van de elementen die er al zijn. De bouwers van ons erfgoed namen destijds al maatregelen die ook vandaag nog helpen. Het weer functioneel maken en in gebruik nemen van en suitedeuren en binnen- en buitenluiken

bijvoorbeeld. Maak gebruik van de natuurlijke ventilatie voorzieningen zoals schoorsteenkanalen en laat leilinden staan of plant nieuwe. In de zomer geven ze schaduw, in de winter kan er licht en dus warmte toetreden.

5.7 Klimaatadaptatie

5.7.1 Klimaatverandering maakt de toekomst onzeker

Om de gevolgen van klimaatverandering te beperken, moet de mens zijn CO₂-uitstoot fors verminderen. Dit noemen we mitigatie. Tegelijkertijd proberen we de gevolgen op te vangen door Nederland hierop voor te bereiden. Dit noemen we adaptatie. Beide kunnen grote gevolgen hebben voor ons erfgoed.

5.7.2 Erfgoedicoon als aanjager voor circulariteit

De watertoren zou hiervoor geschikt kunnen zijn. Het benutten van het waterbassin bovenin de toren als tijdelijke waterbuffer is het ultieme circulaire idee. Iets gebruiken op een andere manier zonder daarvoor iets nieuws te hoeven bouwen of te maken. In dit geval wordt erfgoed ingezet ten nutte van de klimaatadaptatieve opgave. Als er teveel water is pomp je het omhoog. En als het weer nodig is doet de watertoren weer wat het ooit gedaan heeft. De watertoren van Barendrecht is gebouwd in 1912 en is een rijksmonument.

5.7.3 Cultureel erfgoed onder druk

Het grootste risico voor erfgoed zijn de gevolgen van klimaatverandering zelf. Als we er niet in slagen om deze te beperken, zullen we op lange termijn (een deel van) ons erfgoed verliezen aan het wateroverlast, droogte, branden of extreem weer. Het spoelt weg, verdrinkt, verbrandt, verdroogt of stort in. Door het verbranden van fossiele brandstoffen verandert het klimaat. Om dit proces te stoppen, stappen we over op duurzame energiebronnen. Het opwekken van duurzame energie, met bijvoorbeeld kleine windmolens en zonnepanelen, kan echter schade toebrengen aan monumenten en hun omgeving. Door klimaatverandering en adaptatiemaatregelen komt erfgoed onder druk te staan. Een dalende grondwaterstand heeft bijvoorbeeld nadelige gevolgen voor paalfunderingen en funderingen op staal. Daarnaast heeft een lagere grondwaterstand gevolgen voor monumentale bomen. Archeologische vindplaatsen met organisch materiaal, die zich onder de grond bevinden, lopen zelfs risico om te verdwijnen. Deze hebben namelijk goede bewaarcondities nodig, waaronder een hoge grondwaterstand. In de toekomst vormen overstromingen een steeds groter risico, als gevolg van zeespiegelstijging en afvoerpieken in de rivieren.

5.7.4 Erfgoed als kennisbron

Erfgoed is een bron van kennis voor de toekomst. Door het verleden te onderzoeken, kan onder meer inzicht worden verkregen hoe een landschap is gevormd. De bewoners van de Nederlandse delta hielden altijd al rekening met het bodem- en watersysteem en met perioden van te veel en te weinig water. Met kennis uit het (verre) verleden is het mogelijk steden, dorpen en buitengebieden klimaat adaptief te maken en tegelijkertijd herkenbaar te houden. Mede daardoor ontstaat er draagvlak voor maatregelen. Er wordt een lijn doorgetrokken vanuit het verleden naar de toekomst, waarin water en bodem sturend zijn voor de inrichting van het gecultiveerde landschap.

De meeste monumenten in Barendrecht zijn op houten palen of 'op staal' gebouwd. Dus bodemdaling heeft direct gevolgen. Sinds 2023 Worden 20 gemeentelijke- en rijksmonumenten jaarlijks gemonitord op verzakking.

5.8 Ecologie

Monumenten en hun omgeving zijn een ideale habitat voor diverse planten en diersoorten. De monumenten zelf kunnen een broedplaats zijn voor diverse vogelsoorten en vleermuizen vinden er ook vaak hun onderkomen. Denk bijvoorbeeld aan kerken maar ook boerenschuren waar mussen, zwaluwen en uilen broedplaatsen vinden. In de omgeving van monumenten staan vaak monumentale bomen die zorgen de nodige schaduw (bijvoorbeeld leilinden) maar ook voor een verrijking van de biodiversiteit. Het instandhouden van de historische erfbepanting is ook om deze reden van groot belang. De Carnisse Grienden zijn Natura 2000 gebied. Hoewel geen landschapelijk monument, is het een waardevol cultuurhistorisch landschap waar een grote soortenrijkdom is. Zelfs bevers hebben al enige jaren hun intrek genomen in het gebied. De begraafplaats aan de Scheldestraat heeft een historisch gedeelte dat gemeentelijk monument is. De soortenrijkdom op oude begraafplaatsen is enorm. Oude grafmonumenten bieden beschutting aan allerlei insecten, amfibieën en zoogdieren. Ook komen er op oude begraafplaatsen gemiddeld enkele tientallen soorten korstmossen voor. Een onzichtbaar deel van de biodiversiteit op begraafplaatsen bevindt zich onder de grond. We hebben het dan over duizendpoten, spinnen, pissebedden, mieren, slakken,

wormen maar ook mollen en muizen. De oude begraafplaats is rijk aan groen en er is veel voedsel te vinden. Daarom is het een belangrijke broedplaats voor allerlei vogelsoorten.

5.9 Archeologie

Om archeologische belangen zo goed mogelijk te behartigen en zo min mogelijk te laten conflicteren met andere belangen, worden ze zo vroeg mogelijk geadresseerd in het proces van ruimtelijke ordening. Hiervoor hebben we beleidsinstrumenten zoals de archeologienota, een archeologische waardenkaart en archeologieparagrafen in bestemmingsplannen. Archeologie wordt helaas vaak als een hindermacht ervaren, terwijl het ons veel informatie oplevert die we kunnen toepassen in de opgaven waarvoor Barendrecht zich gesteld ziet. Bij de realisatie van woningbouw kan je opgedane kennis en informatie als gevolg van archeologisch onderzoek gebruiken bij of inzetten voor inrichtingsopgaven. Je kan door middel van het verhaal van die locatie betekenis en historische context aan de ontwikkellocatie geven. Bij het bepalen van klimaatadaptieve maatregelen zijn water en bodem sturend voor de inrichting van het landschap. Archeologie geeft ons inzicht in de opbouw van de bodem en leert ons over de ontstaans- en bewoningsgeschiedenis. Dit inzicht kan helpen bij het bedenken van klimaatadaptieve maatregelen.

Waarom is archeologie belangrijk

We moeten weten waar we vandaan komen om te weten waar we naartoe gaan. Kennis van het verleden leidt tot een betere inschatting over de toekomst. Het bodemarchief van Barendrecht verschaft ons deze kennis. Het is belangrijk dat het zoveel mogelijk in de onaangetaste context aanwezig blijft. Want alleen in die vorm kan het juist geïnterpreteerd worden en juiste informatie opleveren. Eenmaal verstoord en uit context is de wetenschappelijke waarde aangetast. Daarom is behoedzaam omgaan met het bodemarchief bij nieuwe ontwikkelingen belangrijk.

5.10 Religie en erfgoed

Barendrecht heeft een kerkenvisie (nog vast te stellen in 2025). De visie is een strategische visie op de toekomst van meerdere kerkgebouwen in Barendrecht, monumentaal en niet-monumentaal. Het religieus erfgoed staat onder druk. Op enkele specifieke geloofsgemeenschappen na neemt het kerkbezoek af. De trend van ontkerkelijking en het verder leegkomen van gebouwen ontwikkelt zich in een rap tempo en dit zal naar verwachting ook in Barendrecht doorzetten. Uit de visie blijkt ook dat er een aantal kerken in Barendrecht zijn die (hoewel niet monumentaal) wel typerend zijn voor een tijdsbeeld en waar bij een mogelijke herbestemmingsopgave rekening gehouden moet worden met de cultuurhistorische waarden. Tegelijkertijd moet er bij monumentale kerken ruimte zijn voor herbestemmingsopgaven en initiatieven waarbij gezocht wordt naar de verbreding van de functie van de kerk.

5.11 Ambities voor het benutten van erfgoed

- Erfgoed moet een rol blijven spelen in de vooruitgang en ontwikkeling van Barendrecht en het dagelijks leven van inwoners.
- Bevorderen van erfgoedparticipatie door de Barendrechtse samenleving.
- Erfgoed wordt een integraal onderdeel van de planvorming van alle (van toepassing zijnde) beleidsvelden binnen de gemeente.

5.12 Maatregelen voor het benutten van erfgoed

- Herbestemmingsopgaven optimaal faciliteren door sturing op beleidsinstrumenten en inzet van formatie.
- Erfgoed benutten door de opgave voor erfgoed concreet te verbinden aan (programma's van) diverse beleidsvelden. Dit doen we door te zoeken naar kansrijke koppelingen aan beleid en projecten op het gebied van buitenruimte, groenbeleid, wonen, recreatie, duurzaamheid, economie, cultuur en maatschappij.
- Verkennen waar de ambities en doelen voor behoud en benutten van erfgoed in conflict zijn met ambities en doelen op het gebied van beleidsvelden als buitenruimte, groenbeleid, wonen, recreatie, duurzaamheid en economie. Over de knelpunten moet besluitvorming plaatsvinden.

Ideeën die naar voren kwamen in de erfgoedssessies voor het thema benutten:

- Kijk over de gemeentegrenzen heen. De cultuurhistorie en erfgoed van Barendrecht hangen samen met die van andere kernen in IJsselmonde. De dijkstructuren kunne in de grotere context van IJsselmonde beleefbaar gemaakt worden.

- Gebruik oude cultuurhistorische structuren opnieuw voor recreatie (Oude Haven, dijken) en bijzondere landschapsstructuren zoals de Oude Maas heuvel voor evenementen en activiteiten
- Heropen oude groen en blauw structuren, aanplanten of ontsluiten tegen hittestress en versterking.
- Een belevenisboerderij zoals de Kleine Duiker kan een belangrijke rol spelen om de bijna geheel verdwenen landbouw- en tuinderscultuur te eren en beleefbaar te maken
- Openbare kunst kan ingezet worden om Barendrechts gebouwd en stedenbouwkundig erfgoed te versterken. Bijvoorbeeld een moderne sculptuur die een dialoog aangaat met een monumentaal gebouw, of een muurschildering die meer aandacht genereert voor een onbekend monument.
- Scholen meer laten doen met, en aan erfgoededucatie. Raakvlakken zoeken met erfgoed vanuit het bestaande curriculum en kijken of er (kleine) projecten of opdrachten rond dit thema kunnen worden gemaakt. Hierbij kan ook worden gedacht aan gebruik van materiaal uit het Barendrechts archief, bijvoorbeeld voor geschiedenisopdrachten; denk aan Swifterbantcultuur (prehistorie), Ambachtsheren (feodaliteit) Suze Groeneweg (feminisme), gastarbeiders Hooimeijer (multiculturele samenleving) etc.

6 Erfgoed behouden

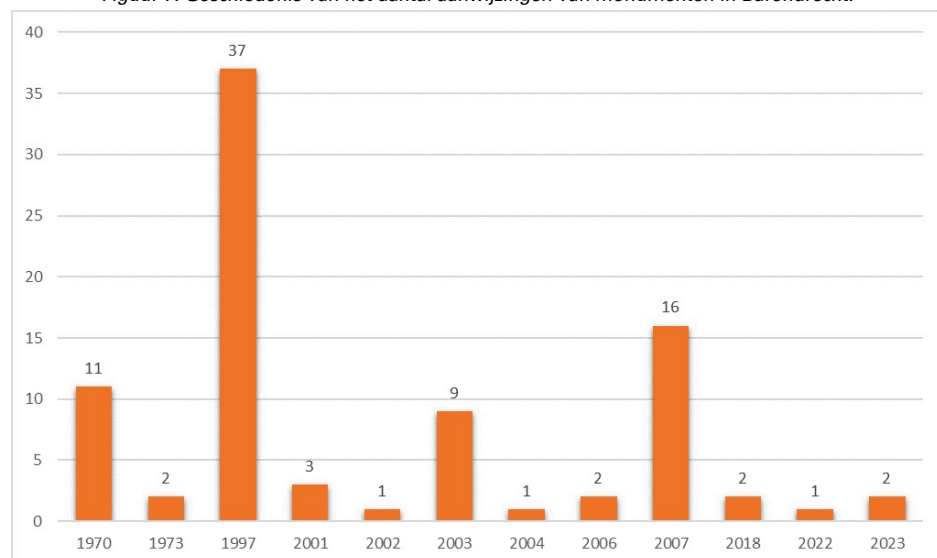
6.1 Inleiding

Door het erfgoed te beschermen en daarmee te behouden, behouden we de cultuurdragers van Barendrecht en daarmee de culturele identiteit van Barendrecht. De manier waarop erfgoed beleefd wordt is aan verandering onderhevig. Dat kan ook gelden voor de manier waarop we het willen behouden en wat we willen behouden.

6.2 Wat behouden we nu?

Op dit moment telt Barendrecht 68 gemeentelijke- 17 rijksmonumenten, en twee archeologische monumenten. De oude dorpskern en een deel van de 1e Barendrechtseweg zijn beschermde dorpsgezichten. We behouden (en beschermen d.m.v. regels) dus alleen het gebouwde erfgoed van Barendrecht en bijzondere archeologische vondsten. Deze zijn beschermd, omdat ze aangewezen zijn als zodanig. Het rijk heeft dit gedaan (rijksmonumenten) en het college van de gemeente Barendrecht (gemeentelijke monumenten, beschermd dorpsgezicht).

Figuur 7: Geschiedenis van het aantal aanwijzingen van monumenten in Barendrecht.

6.3 Ontwikkeling van monumentenzorg naar erfgoedbeleid

De verwoestingen van ons erfgoed tijdens de Tweede Wereldoorlog zorgden voor een groeiend besef dat er beter nagedacht moest worden over monumentenbeheer. De eerste volwaardige monumentenwet dateert uit 1961. Nederland was daar relatief laat mee in vergelijking met andere landen. De wet werd in 1988 vervangen door de Monumentenwet 1988, omdat het wenselijk was gebouwd erfgoed en archeologie beter te beschermen en lagere overheden zoals gemeenten daarbij te betrekken. De 'moderne' monumen-

tenzorg is daarom in Barendrecht een relatief jong verschijnsel en verklaart ook deels waarom veel van het gebouwde erfgoed in Barendrecht al in de eerste significante groeifase (1960-1995) verdwenen is. Ook de bescherming van en kennis over ons bodemarchief kwam pas goed op gang na invoering van de Monumentenwet 1988.

Drie manieren om tegen het begrip monumentenzorg aan te kijken.

1) De sector benadering: dit is de klassieke monumentenzorg tot de jaren 90 van de vorige eeuw. Dit is de monumentenzorg van 'stolp eroverheen' en verder mag je er niets meer mee doen. Het erfgoed is een hindermacht voor de ruimtelijke ontwikkeling.

2) De factor benadering: behoud door ontwikkeling. Monumentenzorg wordt betrokken in de ruimtelijke planvorming,

3) De vector benadering: de moderne erfgoedsector. Het gaat niet alleen om monumenten, maar ook om de verhalen. Erfgoed als inspiratiebron of katalysator voor ruimtelijke ontwikkelingen. Niet alleen de klassieke monumenten behoren tot ons erfgoed, ook moderne gebouwen die een verhaal vertellen van bijvoorbeeld de ontwikkeling van een plaats of gebied. Erfgoed past in de integraliteit van de Omgevingswet.

6.4 Het objectief waarderen van erfgoed

Hoe wordt bepaald wanneer iets erfgoed is? De waarde van gebouwd erfgoed wordt traditioneel bepaald aan de hand van een score op 5 punten: gaafheid, uniciteit, situering, architectonische waarde en cultuur-historische waarde. Deze manier van waarderen wordt nog steeds gebruikt maar er wordt steeds meer gewicht gegeven aan een ander aspect van erfgoed. Namelijk het belang dat het lokaal heeft, het verhaal erachter en de waarde voor inwoners.

FARO: Participatief waarderen

De grondslag van de erfgoedzorg (in het verleden en nu) is participatie. Betrokken burgers hebben zich altijd ontfemd over roerend en onroerend erfgoed zodat het behouden blijft. Maar met name in de materiële erfgoedzorg is de aanwijzing en instandhouding van erfgoed steeds meer geprofessionaliseerd en uiteindelijk geïnstitutionaliseerd. Het Verdrag van Faro brengt een nieuwe uitdaging met zich mee door juist de maatschappelijke en verbindende waarde van erfgoed te benadrukken en het belang van deelname door de samenleving.

6.5 Een Barendrechtse visie op het behoud van erfgoed

De rol van erfgoed in de samenleving verandert en we kijken steeds breder naar erfgoed. Dit is uitgebreid aan de orde gekomen in de hoofdstukken beleven en benutten. Daarom is het zinvol om te verkennen hoe we in Barendrecht tegen dat erfgoed aan kijken.

Als we de historie van de aanwijzing van monumenten in Barendrecht bekijken dan valt op (met een enkele uitschieter) dat het aanwijsbeleid altijd behoudend is geweest. De waardering voor ons erfgoed heeft vooral geresulteerd in het aanwijzen en daarmee (wettelijk) beschermen van ons erfgoed. De noodzaak ervan werd ingegeven door het verdwijnen van steeds meer erfgoed. Belangrijkste argumenten daarvoor: we vinden monumenten mooi en we willen het behouden voor toekomstige generaties. De monumentenzorg in Barendrecht wordt tot nog toe klassiek uitgevoerd. De zogenaamde sectorbenadering is van toepassing. Het blijven toevoegen van erfgoed aan een lijst van beschermd erfgoed en tegelijkertijd al het erfgoed blijven beschermen met alle middelen die daarvoor nodig zijn is een lineaire gedachte die niet houdbaar lijkt. Ergens bereik je een grens waarbij je je kan afvragen of je bij een grote verzameling monumenten niet in gaat leveren op bescherming en borging van de kwaliteit van alle monumenten.

In het licht van de verschuiving in het beoordelen/feitelijk waarderen van het erfgoed kan je als gemeente inzetten op een hoogwaardige collectie erfgoed welke het verhaal van Barendrecht zo goed mogelijk vertelt en zoveel mogelijk het lokaal belang raakt. Je zou herijking van de monumentenlijst kunnen overwegen en daarbij volgens Faro gedachte participatief kunnen waarderen. Bepaalde monumenten kunnen van de lijst af (als je ze nog eens zou waarderen) en wellicht is er ruimte om nieuwe verkenningen te doen die tot nieuwe monumenten in je collectie leiden. Liever een hoogwaardige collectie dan een verzameling met mooie en minder mooie monumenten is de gedachte. Deze benadering leidt tot de gedachte dat een monumentenlijst een vloeibaar karakter kan hebben (en eigenlijk al heeft) getuige mutaties

in de lijst in het verleden. We zijn in het verleden al anders naar erfgoed gaan kijken en zoals eerder gezegd is de waardering ervan een product van de tijdgeest. Hoe wij erfgoed waarderen kan met de tijd veranderen.

Wat vinden eigenaren van historische panden (waaronder monumenteigenaren)

- Zij zijn bijna allemaal van mening dat historische waardevolle panden bijdragen aan de uitstraling en identiteit van Barendrecht
- Zij zijn zich overwegend bewust van hun rol als rentmeester van ons gezamenlijke erfgoed.
- Zij hechten belang aan goed onderhoud van hun pand.

(resultaten enquête monumenteigenaren en eigenaren historische panden)

6.6 Een andere kijk op het behoud van erfgoed

In Barendrecht kunnen naast gebouwen en archeologische vindplaatsen ook beeldbepalende zaken en beschermde dorpsgezichten aangewezen worden met de Barendrechtse erfgoedverordening. Een beeldbepalende zaak is een object of pand met beeldbepalende kwaliteiten en/of cultuurhistorische waarden. Een beschermd dorpsgezicht is een groep van onroerende zaken die van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, dan wel hun wetenschappelijke of cultuurhistorische waarde en in welke groepen zich een of meer monumenten bevinden. Het lokaal belang en het verhaal van erfgoed werd eerder genoemd. Met die waarderingsfactor in het achterhoofd zouden meer (cultuurhistorisch) waardevolle zaken bescherming kunnen genieten door middel van het wettelijk instrumentarium waarin de erfgoedverordening voorziet. Te denken valt aan een historische watergang als de Oude Haven, een herdenkingsmonument van de Tweede Wereldoorlog zoals die van het Derde Grensbataljon bij het bruggenhoofd van de voormalige Barendrechtse brug, een hectometerpaaltje van de oude stoomtram of zelfs monumentale bomen. Maar ook (delen van) stedenbouwkundig bijzondere wijken (oud en nieuw) anders dan de oude dorpskern beschikken over bijzondere kwaliteiten.

6.7 Evaluatie van de omgang met ons erfgoed

De Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed (rijksoverheid) wil een goed beeld hebben van de ontwikkelingen binnen haar toezichtveld. Een belangrijk instrument dat de Inspectie hiervoor inzet, is de monitor Overheidsinformatie en Erfgoed. De monitor is een vragenlijst, die iedere twee jaar wordt uitgezet en dienst ook als instrument voor zelfevaluatie. Elke organisatie krijgt op basis van de antwoorden een kleurrapportage, waarin duidelijk is waar het goed gaat, en waar mogelijk ruimte is voor verbetering. Barendrecht doet al geruime tijd mee aan de monitor.

Barendrecht scoort goed op de wettelijk minimaal vereiste taken en de processen die daarmee samenhangen. Ook de borging in bestemmingsplannen (nu omgevingsplan) is op orde. De klassieke monumentenzorg in Barendrecht is al jaren goed herkenbaar in de uitkomsten. Er komt duidelijk naar voren dat beleid ontbreekt. Ook het archeologiebeleid (nota 2009) is bruikbaar maar wel verouderd.

De overheidsmonitor is een algemeen stramien en geeft op hoofdlijnen goede aanknopingspunten om te evalueren. Er is in 2024 ook een beknopte evaluatie opgesteld waarin teruggeblikt wordt op het erfgoed 'beleid' in de periode 2016-2023. Dit heeft geleid tot een goed inzicht in wat er minstens nodig is en wat wenselijk is om het behoud van ons erfgoed op een goede, duurzame, gedragen manier aan te pakken.

6.8 Wat we minstens nodig hebben voor behoud van ons (gebouwde) erfgoed

6.8.1 Inleiding

Voor de bescherming van ons erfgoed kunnen verschillende instrumenten ingezet worden. Deze instrumenten zijn geborgd omdat er wetgeving is voor erfgoed. Dit was de Erfgoedwet en deze is per 1 januari 2024 overgegaan in de Omgevingswet.

6.8.2 Duidelijke regels, wat mag wel en wat mag niet?

De omgang met monumenten en archeologie is geregeld in de erfgoedverordening (tijdelijke verordening fysieke leefomgeving). Er zijn dus regels om onze monumenten te beschermen. Het is belangrijk dat eigenaren van monumenten wegwijs zijn of gemaakt worden of en zo ja welke regels van toepassing zijn.

Wat vinden de eigenaren van monumenten?

- De helft procent van de monumenteigenaren geeft aan niet goed te weten aan welke regels zij zich moeten houden bij onderhoud, reparatie en verduurzaming van hun woning.
- De meerderheid van de monumenteigenaren ziet geen voordelen in de monumentenstatus.
- De helft van de monumenteigenaren weet niet wat de bijzondere eigenschappen/waarden van hun monument zijn.
- Driekwart van de monumenteigenaren heeft behoefte aan deskundig advies bij restauratie en onderhoud van hun pand.
- Er wordt veel regeldruk ervaren.

(resultaten enquête monumenteigenaren en eigenaren historische panden)

6.8.3 Laagdrempelige aanvraagprocedure vergunningen

Een duidelijke en goed toegankelijke, begrijpelijke aanvraagprocedure voor monumenteigenaren die een aanvraag voor een omgevingsvergunning doen. Complexiteit draagt niet bij aan bereidheid om te willen voldoen aan de regels die de erfgoedverordening voorschrijft.

6.8.4 Handhaving en inspectie

Er moet tijdig gesignaleerd worden wanneer erfgoed aan verval onderhevig is en er moet actief op gehandhaafd worden. Ook is de controle op naleving van vergunde werkzaamheden van essentieel belang om onomkeerbare beschadiging van erfgoed te voorkomen. Deze activiteiten zijn opgenomen in het Handhavingsbeleidsplan 2024-2028.

6.8.5 Commissie Ruimtelijke Kwaliteit

De commissie heeft een sleutelrol in de interactie tussen monumenteigenaar als aanvrager van een vergunning en de gemeente. Zij zorgen voor een integrale afweging bij beoordeling van de ruimtelijke kwaliteit en de rol die erfgoed daarin heeft. Zij zijn het gezicht van de gemeente Barendrecht naar de monumenteigenaren toe. Daarmee zijn zij bepalend voor het draagvlak bij monumenteigenaren.

6.9 Wat we ook nodig hebben voor behoud van ons (gebouwde) erfgoed

6.9.1 Inleiding

Om te kunnen plussen in onze omgang met het Barendrechtse Erfgoed en meer te doen dan het minimale zijn de volgende zaken van belang om te organiseren. De top-down methode van de klassieke monumentenzorg in Barendrecht is niet langer voldoende voor de complexe uitdagingen waarmee ons erfgoed wordt geconfronteerd.

6.9.2 Draagvlak voor het belang van erfgoed

Monumenteneigenaren/eigenaren historische panden moet overtuigd blijven, zijn of worden van de zorgvuldige omgang met ons erfgoed. Ons erfgoed, want erfgoed dient een algemeen belang.

6.9.3 Goed advies en toegankelijke informatie

Afbreuk aan de beeldkwaliteit van monumenten wordt voorkomen door goed advies en informatie over onderhoud en restauratieve en verduurzamingswerkzaamheden aan een monument.

6.9.4 Goede begeleiding bij koop/verkoop van een monument

Het verkopen en aankopen van een monument is een kritisch moment. Het is belangrijk dat kopers weten wat er komt kijken bij de aankoop van een monument. De professionals die daarin een rol hebben (makelaars, taxateurs, bouwkundig inspecteurs) hebben veel invloed op de verwachtingen waarmee mensen een monument kopen. Het overgaan van eigendom brengt een afbreukrisico met zich mee, want woningen worden nu eenmaal aangepast aan smaak en wensen van de koper. Het verlies van monumentale kwaliteit kan het gevolg zijn. Het is tegelijkertijd ook een kans voor erfgoed omdat nieuwe eigenaren niet voor niets een historisch pand aanschaffen. Zij gaan over tot restauratie en voegen weer historische en financiële waarde toe. Dus op het moment van overgang van eigendom is het zaak om zowel de professionals

die betrokken zijn bij dat proces als de eigenaren op het juiste moment goed te begeleiden. Dus duidelijk meer doen dan alleen het advies rondom de vergunningprocedure.

6.9.5 Goede nazorg en aandacht

Kersverse monumenteigenaren moeten aan meer eisen voldoen dan iemand die een rijtjeshuis koopt. Ineens vind een commissie iets van hun plannen en soms wordt er hinder ervaren en voelt het aan als bemoeienis van de overheid. Het is belangrijk om hiervan bewust te zijn en nog eens navraag te doen als er omvangrijke restauraties of werkzaamheden hebben plaatsgevonden. Als je als gemeente erfgoed belangrijk vindt, dan verdienen de mensen die daarvoor inspanningen plegen aandacht en waardering. Je moet monumenteigenaren meekrijgen en meenemen in de waarde van hun monument. Dus ook als een vergunningprocedure is doorlopen moet er een opvolging komen op het resultaat van een verbouwing of ingreep. De toekomstige erfgoed beleidscyclus wordt hiermee sluitend gemaakt.

6.9.6 Stimulerende maatregelen

Eigenaren van rijksmonumenten kunnen aanspraak maken op onderhoudssubsidies. Dit is momenteel niet het geval voor eigenaren van gemeentelijke monumenten. Het herintroduceren van de onderhoudssubsidie voor gemeentelijke monumenten (in 2012 afgeschaft) kan een impuls zijn om de kwaliteit van de restauraties aan monumenten te verbeteren. Sinds januari 2024 hoeven alle monumenteigenaren geen monumentleges te betalen. Ook stelt de gemeente een gratis abonnement bij de Monumentenwacht ter beschikking en kan je per vier jaar een inspectie laten uitvoeren door de Monumentenwacht. Van deze laatste twee regelingen wordt beperkt gebruik gemaakt. Dit moet gestimuleerd worden in combinatie met het leveren van goed advies om aan de slag te gaan met de inspectierapporten.

6.9.7 Goede communicatie

Het gebeurt dat eigenaren wijzigingen aan hun pand doen, maar daar bewust of onbewust geen vergunning voor aangevraagd hebben. Het kan zijn dat er niets aan de hand is en dat de ingreep of ingrepen logisch zijn. Eigenaren hebben in de uitvoering goed gehandeld. Hoe schrijf je een eigenaar aan, hoe handhaaf je? Voorstel: wel aanschrijven maar met handreiking om mensen te wijzen op de vergunningplicht en informatie over wat wel en niet vergunningplichtig is. Het kan ook zijn dat er op sociaal/maatschappelijk vlak zaken spelen die de verwaarlozing van een monument tot gevolg heeft. Het is dan zaak om de handhaving en de communicatie daaromheen aan te passen aan de situatie.

6.10 Informatief erfgoed

6.10.1 Inleiding

Bij het gebouwde erfgoed heeft iedereen een voorstelling. Het maakt onderdeel uit van de fysieke leefomgeving en is daarmee zichtbaar voor inwoners. Veel minder zichtbaar is de verzameling aan akten, documenten, kaarten en foto's die het verhaal van ons erfgoed vertellen; het archief.

6.10.2 Conditie

Veel van het fysieke archief van de gemeente Barendrecht (tot en met 1984, behalve bouwvergunningen/tekeningen en foto's) is overgebracht naar het Stadsarchief van Rotterdam. Het archief in Rotterdam en wat nog in het gemeentehuis aanwezig is, wordt goed geconserveerd. Dat geldt niet voor alle archiefstukken die bestaan van Barendrecht. De historische vereniging heeft een schat van informatie over alle aspecten van historisch Barendrecht. Kranten, foto's, diverse soorten akten, kaarten etc. En zij beheren een collectie voorwerpen die representatief zijn voor de geschiedenis van de Barendrechtse samenleving. Het behoud van zowel de archieven als de collectie wordt bedreigd door de slechte klimatologische omstandigheden. De historische vereniging is de spil in de beleving en overdracht van erfgoedkennis aan de inwoners van Barendrecht. Het is belangrijk deze kennis (in de vorm van archieven) veilig te stellen en daarmee de overdracht van generatie op generatie te waarborgen.

6.10.3 Archiefgat beeldmateriaal?

Ons analoge archief kent uitdagingen zoals de conservatie ervan en het toegankelijk maken. Een digitaal archief is al snel toegankelijker (hoewel niet altijd) en het heeft geen last van slechte bewaaromstandigheden. Er komen wel weer andere uitdagingen bij kijken. Digitale dragers van archieven en hun apparatuur zijn aan veroudering onderhevig. Technieken en programma's veranderen en de manier waarop archiefdata opgeslagen en op te roepen worden dus ook. Alle belangrijke zaken die samenhangen met de overheidstaken van de gemeente worden goed digitaal gearchiveerd.

Het fotoarchief houdt echter op te bestaan vanaf het moment dat digitaal werken de norm werd. We werken al ruim 30 jaar digitaal maar zijn pas relatief recent digitaal gaan archiveren. Van een doorzoekbaar centraal digitaal fotoarchief van alles wat de gemeente Barendrecht betreft en de Barendrechtse samenleving betreft is geen sprake. Het is belangrijk om ook onze digitale sporen traceerbaar te maken en te houden voor toekomstige generaties en daarmee het gat in ons digitale geheugen te beperken.

6.11 Ambities voor het behouden van erfgoed

- Met betrekking tot het behouden van erfgoed zetten we in op meer ruimte voor participatie vanuit de samenleving, zoals het betrekken van inwoners bij herbestemmingsvraagstukken.
- Een grotere reikwijdte van de (wettelijke) bescherming van het Barendrechtse erfgoed anders dan alleen het gebouwde erfgoed en archeologie. Bijvoorbeeld oorlogsmonumenten, monumentale bomen en objecten die historisch waardevol zijn.
- We gaan werken aan modernisering van de erfgoedzorg: behoud door ontwikkeling, co-creatie, bottom-up en erfgoedparticipatie.
- We zetten ons in voor meer draagvlak bij eigenaren van monumenten.
- Meer draagvlak realiseren voor archeologie bij inwoners, initiatiefnemers en andere betrokkenen door het bevorderen van kennis erover en daarmee aantonen van de waarde van archeologie.
- We zetten in op het behoud- en breed toegankelijk maken en ontsluiten van ons informatief erfgoed (zoals archieven).

6.12 Maatregelen voor het behouden van erfgoed

- Opstellen van een verbeterd protocol voor aanwijzing van monumenten, beeldbepalende objecten, beschermd dorpsgezicht
- Meer preventieve inspecties van monumenten en meer controle op naleving vergunningsplichtige activiteiten.
- Ontwikkelen informatieve producten over erfgoed zoals een informatiebrochure over monumenten, digitaal monumenten/erfgoedportaal voor inwoners, eigenaren van monumentale panden, makelaars. Ook kan de historische vereniging gefaciliteerd worden om de huidige Barendrecht Educatief website door te ontwikkelen naar een professioneel digitaal erfgoedportaal.
- Ontwikkeling van een cultuurhistorische waardenkaart (net als archeologische waardenkaart) van Barendrecht waarop alle de erfgoedwaarden in lagen en thema's worden gepresenteerd. Dit is gelijk ook een inventarisatie om ook andere objecten als gebouwen te voorzien van een beschermde status. Voor de kaarten kan het erfgoed op basis van beschikbare informatie geïnventariseerd en vervolgens gewaardeerd worden. De kaarten zullen worden gebruikt als afwegingskader in de planvorming en worden meegenomen in een transparante belangenafweging. De waardenkaart moet opgenomen worden in het Digitaal Stelsel Omgevingswet zodat erfgoed vroegtijdig meegenomen wordt in de beoordeling van initiatieven die met de fysieke leefomgeving te maken hebben.
- Stimuleren van het gebruik van de abonnementen van de monumentenwacht en inspecties door organisatie van kennis avonden in samenwerking met Erfgoedhuis Zuid-Holland/Monumentenwacht. Dit draagt bij aan kennis over praktisch onderhoud maar ook wat vergunningsplichtig is en wat niet.
- Tijdig aansluiten bij marktinitiatieven om in een vroeg stadium erfgoed (beschermd of niet) in te brengen. Beter behouden wat er nu is door vroegtijdig in te haken op ontwikkelingen en daar het component erfgoed gewicht geven in de afweging van belangen.
- Opnieuw introduceren van een subsidieregeling voor onderhoud van gemeentelijke monumenten.
- Opstellen van een klantreis voor monumenteigenaren met als doel verbeterpunten te formuleren voor het vergunningen traject (informatievoorziening, advies, nazorg).
- Inventariseren waaruit de historische archieven van Barendrecht nu bestaan, beschrijven wie eigenaar is en aanduiden welk archief voor welk doeleinde bewaard blijft. Tegelijk moet er gewaardeerd worden op belangrijkheid en onvervangbaarheid. Hierna kan een plan opgesteld worden om concrete acties te ondernemen voor het behoud van het historisch archief, waaronder de borging van het toekomstige historisch (beeld) archief wat nu elke dag opgebouwd wordt.
- Het uitvoeren van een inventarisatie en vervolgens registratie van het monumentaal groen in Barendrecht bij het landelijk register monumentale bomen.
- Ontwikkelen van een procesbeschrijving (infographic) over archeologie en het beleids/vergunningen-proces rondom archeologische monumentenzorg om zo inzicht te geven in de rol van archeologie in het proces van planvorming en ruimtelijke ordening.

Ideeën die naar voren kwamen in de erfgoedssessies voor het thema behouden:

- Onderzoek of niet monumentaal gebouwd erfgoed ook beschermd kan worden. Bijvoorbeeld met een lichter beschermingsregime voor beeldbepalende/ karakteristieke panden (of monumentencategorisering).
- Kijk of je nieuwe vormen van bescherming in het leven kan roepen, niet zozeer op object niveau maar op gebiedsniveau. Hierin kun je ook ruimte voor participatie opnemen zodat behoud en benutting ook bij burgers komt te liggen.
- Neem cultureel erfgoed standaard mee in de zes-jaarlijkse (verplichte) gemeentelijke klimaatstresstest (2025). Zoek hiervoor samenwerking met o.a. domein klimaat.
- Zet in op het behouden van bijzondere stedenbouwkundige structuren in de Vinex wijken van Carnisselande, bijv: de stedenbouwkundige structuur van Gaatkensoog (met vuurtorenwoningen) en het Havenkwartier.
- Behoud en bescherm de Carnisse Grienden als echt griendenbos.
- Zorg dat het gevoel van Barendrecht in stand wordt gehouden en wordt versterkt. o.a. door te faciliteren dat activiteiten en iconische/typische evenementen ook georganiseerd kunnen blijven worden en door het verenigingsleven te blijven stimuleren.
- Een selectie van iconische openbare kunstwerken en gedenktekens (en hun omgeving) opnemen in een beschermingsregime
- Collecties, websites, archieven etc. die van belang zijn voor, en als Barendrechts erfgoed blijven ondersteunen en inzetten op behoud hiervan. Dit kan met financiële middelen, onderdak of andere vormen van steun.

7 Erfgoed en de Omgevingswet

7.1 Inleiding

Erfgoed staat niet op zichzelf en heeft een steeds bredere rol. In de Omgevingswet heeft erfgoed een plek gekregen als integraal onderdeel van de (fysieke) leefomgeving. Een zorgvuldige omgang met erfgoed in een dynamisch werelddorp, het nieuwe instrumentarium van de Omgevingswet en de brede betekenis van erfgoed vragen om een goede positionering van erfgoed.

Door het verhaal van het verleden als uitgangspunt te nemen voor toekomstige ambities kan in de omgevingsvisie een helder, integraal en aansprekend verhaal worden verteld. Het integrale karakter van de omgevingsvisie biedt namelijk kansen om vanuit het cultureel erfgoed opgaven uit andere beleidsvelden met elkaar te verbinden. Erfgoed kan een brede, drijvende kracht zijn. Het verhaal van het verleden en de fysieke overblijfselen hiervan, vormen immers het DNA van de gemeente.

7.2 Gevolgen invoering Omgevingswet voor erfgoed

7.2.1 Inleiding

Het beschermingsniveau van gebouwd erfgoed en archeologie blijft voorlopig van kracht in het tijdelijke omgevingsplan. Gemeenten krijgen tot 1 januari 2032 de tijd om het tijdelijk deel van het omgevingsplan en andere regels over de fysieke leefomgeving om te zetten naar een nieuw omgevingsplan. In deze overgangsfase moet de (technische/juridische) borging van erfgoed in het omgevingsplan uitgewerkt worden.

7.2.2 De erfgoedverordening is gesplitst

Alle bepalingen uit de erfgoedverordening die zien op de fysieke leefomgeving in het omgevingsplan moeten worden opgenomen. Dat is in Barendrecht gebeurd door vaststelling van de Verordening fysieke leefomgeving. Hiermee is voorgesorteerd op overheveling van alle gemeentelijke verordeningen naar het omgevingsplan in één keer. Die regels uit de erfgoedverordening die hierin opgenomen zijn zullen (en kunnen) vervallen op 1 januari 2031. De andere regels die geen betrekking hebben op de fysieke leefomgeving blijven achter in de Erfgoedverordening en blijven bestaan op grond van de Erfgoedwet. Met de invoering van de Omgevingswet is ook de instelling van een adviescommissie zoals de huidige Commissie Ruimtelijke Kwaliteit verplicht geworden. De regels uit de erfgoedverordening die betrekking hebben op deze adviescommissie zijn al per 1 januari 2024 komen te vervallen.

Figuur 8: Wat achterblijft in de Erfgoedwet en wat geregeld is in de Omgevingswet. Bron: Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

7.2.3 Tijdelijk omgevingsplan

Alle gemeenten krijgen het tijdelijk omgevingsplan cadeau. Voor erfgoed bestaat dit cadeau uit de regels in de geldende bestemmingsplannen, een deel van de regels in de erfgoedverordening en de bruidsschat van het Rijk. De bruidsschat bevat de rijksregels voor erfgoed die met de bruidsschat uiteindelijk gemeenteregels worden en blijft intact tot 1 januari 2032 of totdat de gemeente de regels schrapt, wijzigt of overneemt. Het tijdelijk omgevingsplan voorziet in dezelfde bescherming van erfgoed waarvan voor invoering van de Omgevingswet sprake was. De regels voor bescherming van het erfgoed in de bestemmingsplannen worden automatisch onderdeel van het tijdelijke omgevingsplan.

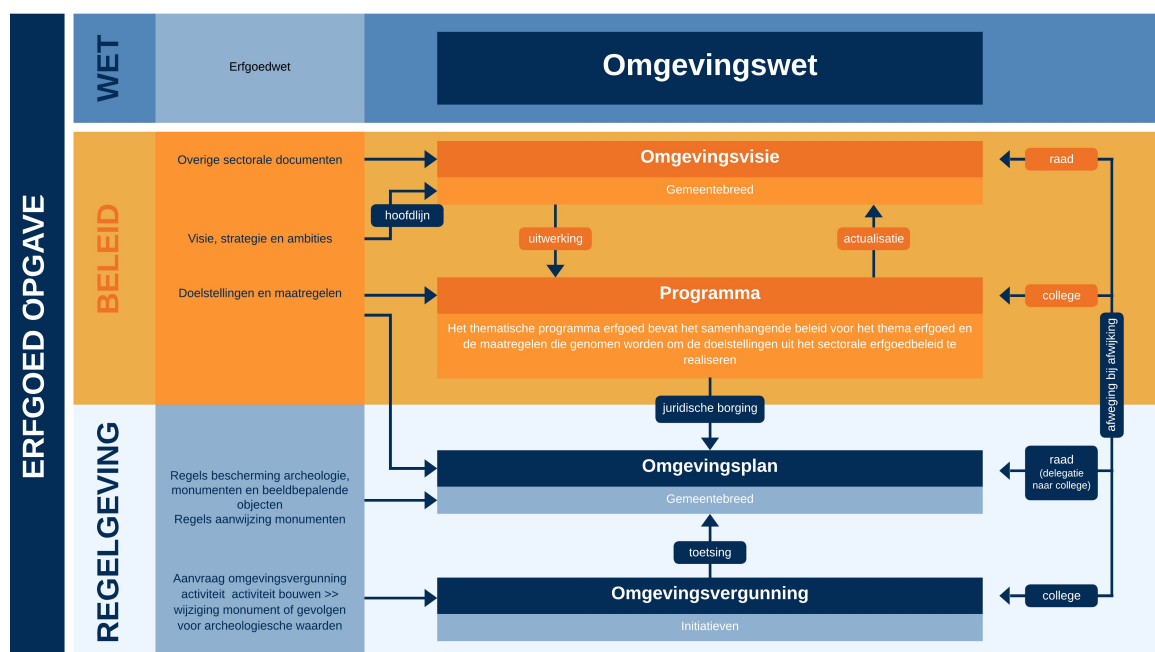
7.2.4 Wet kwaliteitsborging voor het bouwen

De Wet kwaliteitsborging voor het bouwen (Wkb) treedt tegelijk met de Omgevingswet in werking. Het doel van de Wkb is de kwaliteit van bouwwerken te verbeteren. Private partijen worden ingezet om de kwaliteit te waarborgen. Gemeenten gaan hierdoor minder toezicht houden op bouwwerkzaamheden. Op verzoek van de Tweede Kamer is besloten om het bouwen in, aan of op rijksmonumenten, provinciale en gemeentelijke monumenten in eerste instantie buiten de werking van de Wkb te laten.

7.3 Voorgesorteerd op de Omgevingswet

De uitrol van de omgevingswet en de implicaties daarvan voor de gemeentelijke organisatie en processen is nog in volle gang. Over de omgevingsvisie vindt nog afstemming plaats. Het digitaal stelsel van de Omgevingswet is operationeel, maar ondergaat nog constant verbeteringen. Er gaat tegelijkertijd veel aandacht uit naar voorbereiding van het omgevingsplan. De Omgevingswet beoogt meer overzicht en samenhang te bewerkstelligen tussen alle sectorale visies, nota's en ontwikkelkaders die door gemeenten opgesteld en vastgesteld worden. De voorbereidingen van de gemeente Barendrecht met betrekking tot de kerninstrumenten van de Omgevingswet zijn nog niet zover dat het erfgoedbeleid naadloos integraal ingepast en vastgesteld kan worden op de manier waarop de Omgevingswet dat beoogt. Om alvast voor te sorteren op de toekomstige inpassing van het erfgoedbeleid in de systematiek van de Omgevingswet is het beleidsstuk zo goed mogelijk "omgevingswet-ready" opgebouwd. Figuur 9 geeft een idee hoe het erfgoedbeleid ontmanteld kan worden en hoe het proces en besluitvorming voor erfgoed er in de toekomst uit ziet.

Figuur 9: Een weergave van de manier waarop het erfgoedbeleid in de toekomst kan landen in de systematiek van de Omgevingswet.

8 Erfgoedkoers

8.1 Inleiding

In ieder thema van deze nota (beleven, behouden, benutten) zijn ambities geformuleerd. Bij deze ambities horen maatregelen welke vertaald kunnen worden in concrete acties. Op deze manier willen wij invulling geven aan de Barendrechtse visie op erfgoed en de doelstellingen die daarbij horen. De visie, ambities, doelstellingen en strategie geven vorm en inhoud aan de koers voor het erfgoed.

8.2 Visie

De overkoepelende visie met betrekking tot het erfgoed is het behouden en versterken van onze cultuurdragers en daarmee de identiteit van Barendrecht.

8.3 Doelstellingen

De volgende doelstellingen komen voort uit deze visie:

- 1) Het uitvoeren van een actueel en breed gedragen beleid voor archeologisch, informatief en monumentaal erfgoed
- 2) Het pro-actief en samenhangend sturing geven aan het benutten, behouden en beleefbaar maken van ons erfgoed.
- 3) Het bewerkstelligen van een gezamenlijke verantwoordelijkheid, gevoeld en gedragen door inwoners, monumenteigenaren en gemeente.

8.4 Strategie

De erfgoedstrategie bestaat uit het gefaseerd uitvoering geven aan de maatregelen die bijdragen aan het realiseren van de geformuleerde ambities. Deze fasering is nodig om een geleidelijke verandering in het erfgoedbeleid te bewerkstelligen; de transformatie van klassieke monumentenzorg naar moderne erfgoedzorg. De doelstellingen kennen ook een prioritering en sluiten aan bij de gefaseerde aanpak.

Figuur 10: Deze roadmap beeldt de strategie voor het Barendrechtse erfgoed uit.

8.5 Het programma en de beleidscyclus van de Omgevingswet

Om concreet uitvoering te geven aan de ambities voor het behouden, benutten en beleven van het Barendrechtse Erfgoed is een gefaseerd uitvoeringsprogramma opgesteld. Het programma is indicatief op de lange termijn maar is preciezer op de korte termijn. In de praktijk zal de fasering in de voorbereiding en uitvoering kunnen overlappen. Door nieuwe inzichten kunnen bepaalde maatregelen naar voren gehaald worden of naar achteren geschoven worden naar gelang ontwikkelingen (maatschappelijk, ambtelijk en bestuurlijk) die zich voordoen.

De beleidscyclus van de omgevingswet voorziet in een (periodieke) evaluatie en daarmee monitoring van de beleidsopgave voor erfgoed. Uitvoering van het programma erfgoed kan bijdragen aan een veranderende beleidsopgave doordat doelen behaald worden. Er kunnen ook nieuwe inzichten ontstaan of ontwikkelingen in andere beleidsvelden hebben een uitwerking op het programma erfgoed die niet voorzien waren. Bij wijzigingen in de beleidsopgave zullen ook de kerninstrumenten van de Omgevingswet steeds weer opnieuw afgestemd moeten worden. In de praktijk zal het programma Erfgoed met een zekere regelmaat (jaarlijks) geëvalueerd moeten worden en als er wijzigingen zijn opnieuw ter vaststelling aan het college voorgelegd worden. De eventuele doorwerkingen ervan in de overkoepelende visie en ambities worden voorgelegd aan de gemeenteraad.

8.6 Uitvoeringsprogramma maatregelen erfgoed

Uitvoeringsprogramma maatregelen erfgoed

Thema	Actie	Soort actie	Start uitvoering
Beleven	Monumentenboek met monumentenpaspoorten	Communicatie/informatie	2025
Beleven	Ontwikkeling erfgoedkwartet	Communicatie/informatie	2025

Thema	Actie	Soort actie	Start uitvoering
Beleven	Storymap (webapp) erfgoed/cultuurhistorie	Communicatie/informatie	2025
Beleven	Digitaliseren van het fotoarchief van de gemeente Barendrecht	IT/digitalisering	2025
Beleven	Doorlopend: Erfgoedcafés opzetten / platform erfgoed stakeholders plus jaarlijks beleggen	Participatie	2025
Beleven	Doorlopend: Project Monumentenschildjes op alle monumenten (inventariseren en aanschaf)	Communicatie	2025
Beleven	Doorlopend: Open Monumentendag	Evenementen / activiteiten	2025
Benutten	Doorlopend: Herbestemmingsopgaven faciliteren door interne begeleiding en aanreiking expertise	Proces organisatie	2025
Benutten	Doorlopend: Erfgoed verbinden aan programma's beleidsvelden ecologie, buitenruimte, groen, duurzaamheid, klimaatadaptatie	Proces organisatie	2025
Benutten	Doorlopend: (inzetten op verduurzaming en energietransitie met behoud van monumentale waarden)	Proces organisatie	2025
Benutten	Doorlopend: (monumentale bomen en ecologische waarde (historische) erfbeplanting)	Proces organisatie	2025
Benutten	Doorlopend: (beheer kunstwerken, oorlogsmonumenten, begraafplaatsen)	Proces organisatie	2025
Benutten	Doorlopend: (erfgoedwaarden behouden en inzetten voor klimaatadaptatieve maatregelen)	Proces organisatie	2025
Behouden	Doorlopend: Extra inzet op preventieve inspectie en handhaving van monumenten en bij grote bodemverstoringen	Proces organisatie	2025
Behouden	Doorlopend: Stimuleren aanmeldingen bij monumentenwacht en daarmee gebruik maken van inspecties	Communicatie	2025
Behouden	Doorlopend: Vergroten draagvlak onderhoud door o.a. organisatie kennisavonden voor eigenaren	Participatie	2025
Behouden	Ontwikkelen digitaal kennisportaal erfgoed Barendrecht (binnen huidige website) voor bewoners, kopers, verkopers, makelaars, bouwinspecteurs	IT/digitalisering	2025
Behouden	Ontwikkelen van een infographic van het werkproces archeologie in het proces van Ruimtelijke ordening	Proces organisatie	2025
Behouden	Informatiebrochure erfgoed Barendrecht voor eigenaren, makelaars, kopers	Communicatie/informatie	2025
Beleven	Storymap (webapp) alle vindplaatsen archeologie	Communicatie/informatie	2026
Beleven	Qr code project erfgoed van Barendrecht (stoeptegels)	Communicatie/informatie	2026
Beleven	Doorlopend: Ontwikkeling erfgoedroutes / informatiepanelen	Communicatie/informatie	2026
Benutten	Analyse technische en juridische aspect erfgoed in de omgevingswet	Onderzoek	2026
Behouden	Opstellen van klantreis monumenteigenaren (vergunning, handhaving, nazorg) en integratie in beleid VTH	Proces organisatie	2026
Behouden	Cultuurhistorische waardenkaart van erfgoed in Barendrecht in de breedste zin van het woord	Onderzoek	2026
Behouden	Inventarisatie en waardering van het complete historisch archief van Barendrecht plus plan van aanpak	Onderzoek	2026

Thema	Actie	Soort actie	Start uitvoering
Beleven	Uitbouwen educatief barendrecht/transformeren naar digitaal erfgoed portaal Barendrecht	IT/digitalisering	2027
Beleven	Opzetten erfgoededucatie	Educatie	2027
Beleven	Verkenning (bouwhistorisch) van moderne erfgoed	Onderzoek	2027
Behouden	Maatregelen voor behoud van het historisch archief van de historische vereniging (regelen in archief barendrecht)	Investering archief-middelen	2027
Behouden	Opstellen en vaststellen nieuw en verbeterd protocol aanwijzen erfgoed	Proces organisatie	2027
Beleven	Ontwerp landmark archeologie Riederwaard in de Zuidpolder	Onderzoek	2028

Bijlage III Bijlage

1 Colofon

Voor u ligt het erfgoedbeleid van Barendrecht. Aan de hand van drie thema's (Beleven, Benutten, Behouden) worden ambities en maatregelen aan u gepresenteerd waarmee we zowel direct als in de toekomst invulling wensen te geven aan het nieuwe erfgoedbeleid. Het erfgoedprogramma laat een gefaseerde planning zien van de uitvoering van de maatregelen.

Gemeente Barendrecht in samenwerking met Erfgoedhuis Zuid-Holland.

Opmaak

Buro Eigen, grafisch ontwerp

Illustraties

Steffanie le Sage, illustrator en ontwerper

Foto's

Gemeente Barendrecht, Nationaal Archief

Versie

April 2025

Dit erfgoedbeleid is mede tot stand gekomen door de bijdragen van betrokken inwoners, monumenteigenaren, de Historische Vereniging Barendrecht, Vereniging Dorpskern Oud Barendrecht, Waterschap Hollandse Delta en vertegenwoordigers van de Protestantse Gemeente Barendrecht. Door uw deelname aan enquêtes en bijeenkomsten is dit erfgoedbeleid een document van en voor alle Barendrechtters.

I Overzicht Documentenbijlagen

*Collegevoorstel Erfgoedbeleid
Barendrecht 13 mei 2025*

/joinid/pubdata/gm0489/2025/5cb688a7154a5dbb0dacc08bbecc39/hid@2025-07-18;14183545

*Begroting volledige uitvoering
programma Erfgoedbeleid*

/joinid/pubdata/gm0489/2025/6006cd918b64deabdb1976ed1246177/hid@2025-07-18;14183545

Evaluatie Erfgoedbeleid 2016-2023

/joinid/pubdata/gm0489/2025/0aa5c6e818f648198b61f6a04603de/hid@2025-07-18;14183545

Toelichting

1 Voorstel bij besluit

Als toelichting bij het besluit zijn de volgende bijlagen opgenomen:

- Collegevoorstel Erfgoedbeleid Barendrecht 13 mei 2025
- Begroting volledige uitvoering programma Erfgoedbeleid (bijlage bij voorstel)
- Evaluatie Erfgoedbeleid 2016-2023 (bijlage bij voorstel)

2 Aanpassing verwijzing naar paragrafen in gepubliceerd besluit

Als gevolg van publicatie op Overheid.nl en op het DSO-LV (Omgevingsloket Regels op de Kaart) is de nummering van paragrafen in het programma gewijzigd. Verwijzing in het voorstel (Collegevoorstel Erfgoedbeleid Barendrecht 13 mei 2025) naar specifieke paragrafen in het programma kloppen daardoor niet meer. Voor de leesbaarheid zijn de verwijzingen naar specifieke paragrafen in de Aanhef bij het officiële besluit aangepast, zodat deze weer overeenkomen met paragrafen in de officiële gepubliceerde versie van het programma.